
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.341.1(73+52+410)"1980/2001"

В. Ф. Савченко, д. е. н., професор,
Заслужений економіст України,
Д. В. Пустовойт, студентка

**ДОСВІД АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ
В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ V ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ**

Анотація. Досліджено особливості моделей активізації інноваційної діяльності у провідних країнах світу. Проаналізовані фактори, які сприяють стимулюванню національних інноваційних процесів. Встановлено, що активізація інноваційної діяльності в значній мірі диверсифікована залежно від впливу держави, тісно пов'язана із соціально-економічним розвитком, науковим потенціалом та ресурсними можливостями.

Ключові слова: інноваційна активність; інноваційна діяльність; технологічний уклад; високотехнологічна продукція; венчурний бізнес; стимулювання інновацій.

В. Ф. Савченко, д. э. н., профессор,
Заслуженный экономист Украины,
Д. В. Пустовойт, студентка

**ОПЫТ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ВЕДУЩИХ СТРАНАХ МИРА
В ПЕРИОД СТАНОВЛЕНИЯ V ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО УКЛАДА**

Аннотация. Исследованы особенности моделей активизации инновационной деятельности в ведущих странах мира. Проанализированы факторы, способствующие стимулированию национальных инновационных процессов. Установлено, что активизация инновационной деятельности в значительной степени диверсифицирована в зависимости от влияния государства, тесно связана с социально-экономическим развитием, научным потенциалом и ресурсными возможностями.

Ключевые слова: инновационная активность; инновационная деятельность; технологический уклад; высокотехнологическая продукция; венчурный бизнес; стимулирование инноваций.

V. F. Savchenko, Doctor of Economic Sciences,
Professor, Honored economist of Ukraine,
D. V. Pustovoit, Student

**EXPERIENCE OF ACTIVATION OF INNOVATIVE ACTIVITY IN THE LEADING COUNTRIES
OF THE WORLD AT THE PERIOD OF DEVELOPMENT V TECHNOLOGICAL LABELING**

Abstract. The peculiarities of the models of activation of innovation activity in the leading countries of the world are investigated. The factors contributing to the stimulation of national innovation processes are analyzed. It has been established that activation of innovation activity is highly diversified depending on the state's influence and is closely related to socio-economic development, scientific potential and resource capabilities.

Keywords: innovative activity; innovative activity; technological structure; high-tech products; venture business; stimulating innovation.

Актуальність теми дослідження. Інноваційна активність є визначальною характеристикою сучасних науково-технічних, виробничих, соціально-економічних та інших суспільних процесів. У 90-ті роки ХХ століття об'єднання різних видів діяльності, зокрема наукової, промислової та економічної, стимулювало виникнення інноваційної діяльності, яка набула системних характерис-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

тик, що обумовлювало необхідність її подальшого регулювання. Головною метою регулювання стала підтримка середовища, яке сприяє створенню, розповсюдженню і реалізації нововведень. У цей період в багатьох країнах на загальнодержавному рівні були створені інституції та запропоновані різноманітні підходи щодо стимулювання інноваційної діяльності, у першу чергу в промисловості, спрямовані на зміцнення науково-технологічної бази та підвищення конкурентоспроможності.

Постановка проблеми. Євроінтеграційні прагнення України мають забезпечуватись реальними соціально-економічними перетвореннями, в яких фактор інновацій є безальтернативним. Початком ефективного процесу формування єдиного універсального підходу щодо організації інноваційної економіки є дослідження існуючого досвіду у цій сфері провідних країн світу. Зазначене особливо стосується періоду впровадження технологій і виробництв V технологічного укладу, надбання якого реально ефективно використати у вітчизняній економіці на даному етапі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти світового досвіду регулювання інноваційної діяльності висвітлені у працях таких вітчизняних вчених як В. Вишневський, В. Гришко, В. Дементьев, Р. Желізняк, О. Жилінська, С. Захарін, В. Коваленко, О. Колещук, Н. Крет, М. Мельник, С. Онишко, Г. Скиба, Р. Шматенко та ін. У зарубіжній літературі це праці І. Бланка, Л. Водачека, О. Водачкової, Й. Шумпетера та інших. Перехід від переважно відтворювального до інноваційного типу розвитку, що має місце у світовій економіці на сучасному етапі, обумовлює роль держави у підтримці інноваційної діяльності підприємств, а відтак необхідність удосконалення науково-практичних засад здійснення регулюючого впливу.

Постановка завдання. Проаналізувати заходи зі стимулювання інноваційного розвитку в провідних країнах світу, оцінити результативність, а також на їх основі розглянути напрямки активізації інноваційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку постіндустріальної (інформаційно-інноваційної) економіки віддає пріоритет активізації інноваційної діяльності у наукоємних галузях, формуванню інноваційної моделі розвитку, націленої на підвищення добробуту населення.

Інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на новітні досягнення, використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює вихід на ринок нових конкурентоспроможних товарів та послуг [3].

Світовий досвід переконує, що визначальним фактором успішного функціонування будь-якого підприємства є його здатність до проведення інноваційної діяльності. Лише за умови високого рівня інноваційної активності суб'єктів господарської діяльності економіка країни зможе зайняти гідне місце у світовому процесі економічного розвитку, оскільки саме інновації забезпечують конкурентоспроможність на всіх ієрархічних рівнях [7, с. 103].

Виходячи з агрегованих статистичних даних по 68 країнах (WEFA Group's Global Industry Model Database) і висновків у процесі аналізу відповідних даних, підготовлених Національним науковим фондом США [6], у період становлення V технологічного укладу (1980–2001 рр.) виробництво високотехнологічної продукції щорічно збільшувалось у середньому приблизно на 6,2%, у той час як інших видів продукції – лише на 2,7% на рік. Причому нарощування темпів зростання високотехнологічної продукції становило до 11%, що більш ніж у 4 рази перевищило темпи зростання інших галузей обробної промисловості.

На початок XXI ст. на частку наукоємного виробництва припадало: 15,7% промислового виробництва в Японії; 14,7% – у США; 11,7% – у Великобританії; 8,3% – у Франції та Німеччині. Безумовним лідером за обсягами виробництва наукоємної продукції є США (32% світового високотехнологічного виробництва). Розповсюдження нових технологій позначилось на стані не тільки виробничої сфери, але й послуг у країні, частка яких у ВВП США збільшилась зі 49% у 1959 р. до 64% у 2001 р. [2, с. 138-139].

Обсяг видів послуг, що активно використовують нові знання (knowledge-based service industries), зростав у світовій економіці протягом 1980–2001 рр. майже такими ж темпами, як і обсяг наукоємної продукції (4,6% і 5,1% відповідно проти 2,5% в інших галузях обробної промисловості). Передусім це стосується зв'язку, фінансових, ділових, освітніх і медичних послуг. Їх загальний обсяг зріс з 3,4 до 7,4 трлн. дол. США (у постійних цінах 2001 р.). Найбільша пито-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ма вага серед вказаних видів припадає на ділові послуги (25%) і послуги зв'язку (11%).

Важливим фактором розповсюдження технологій V укладу в масштабах національної економіки є внутрішній попит на його високотехнологічну продукцію. США за даним показником випереджає всі провідні країни Західної Європи (Великобританію, Італію Німеччину, Францію), на другому місці знаходиться Японія. Лідерство компаній у високотехнологічних галузях надає можливість активно підтримувати позитивний торговельний баланс держав за рахунок експорту продукції в інші країни.

Детальніше розглянемо світовий досвід лідерів з випуску високотехнологічної продукції щодо стимулювання інноваційних процесів. При цьому вважаємо за доцільне використати всебічно обґрунтований матеріал, наданий у монографії І. Л. Петрової, Т. І. Шпильової, Н. П. Сисоліної «Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди» (Табл. 1) [6].

Таблиця 1

Фактори стимулювання інноваційних процесів провідних країн світу

Суб'єкти інноваційного процесу	Види стимулювання		
	США	Японія	Великобританія
Науково-дослідні організації	Виключення до 20% витрат на НДДКР, пов'язані з основною діяльністю, із суми оподаткованого доходу.	20% податкової знижки на приватні інвестиції в НДДКР.	Надання доступу малим підприємствам до міністерських замовлень на НДДКР. Кожне міністерство, що приймає у них участь, виділяє 2,5% від своїх замовлень малим підприємствам.
Венчурний бізнес	– немає податку на оренду для венчурних фірм; – зменшення податку на прибуток для організацій із цінними паперами венчурних структур (60% не оподатковується, 40% оподатковується звичайними податками); – адміністрацією у справах малого бізнесу (АМБ) гарантовано до 90% повернення вкладеного у венчурний бізнес приватного капіталу; – пільгове оподаткування до 20% приросту витрат на НДДКР венчурних фірм порівняно із середньорічним рівнем цих витрат за попередні роки.	– пільговий податок на прибуток венчурних підприємств (30% проти 42% на звичайний); – пільгові кредити венчурним фондам (відсоткова ставка 5–6% річних); – гарантоване повернення (до 80%) коштів, які були вкладені у венчурний бізнес урядовими організаціями; – звільнення від оподаткування відрахувань, що надходять до страхових фондів захисту від ланцюгових банкрутств.	– зменшення до 25% податку на прибуток для венчурних фірм (замість 35%-ї загальної ставки); – система страхування коштів, які надаються венчурним фірмам з боку держави (повернення 70% довгострокових позик, які надаються терміном на 2–7 років).
Підприємства, які ініціюють та здійснюють інноваційні зміни	– пільгове оподаткування фірм, що здійснюють НДДКР, у розмірі до 20% приросту витрат на НДДКР порівняно із середньорічним рівнем цих витрат за попередні роки; – пільгове оподаткування до 20% витрат компаній на програми фундаментальних наукових досліджень, що виконуються університетами за контрактами з підприємствами. Вирахування з оподаткованого доходу вартості наукової апаратури та обладнання, які безкоштовно передаються компаніями університетам та науково-дослідним організаціям.	– отримання до 2 млн єн субсидій з державних фондів; – отримання малими інноваційними підприємствами половини відсоткової ставки за використання кредиту; – стимулювання малих інноваційних підприємств через об'єднання в кооперативи.	– до 50% відшкодування витрат на нововведення згідно з державними програмами щодо субсидування малих інноваційних фірм; – списання в будь-якій сумі витрат на НДДКР на собівартість продукції (послуг); – надання підтримки з боку держави малим і середнім підприємствам щодо демонстрації результатів НДДКР і технологій та розвитку інноваційної інфраструктури.

Джерело: [6, с 185-196], доопрацьовано авторами

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

З даної таблиці можна зробити такі висновки. У США в розвитку інноваційної діяльності велику роль відіграє держава, яка підтримує науково-дослідні організації, венчурний бізнес та підприємства, що ініціюють і здійснюють інноваційні зміни в рамках реалізації інноваційної стратегії.

Інноваційна стратегія орієнтована на формування конкурентних переваг за допомогою створення принципово нових товарів і технологій, які не мають аналогів або задовольняють потреби новим способом, що повинен забезпечити підвищену прибутковість і можливість зайняти домінуючу частку ринку [1, с. 262].

Друге місце у розвитку інноваційної діяльності займає Японія, де головна роль належить внутрішньофірмовому підприємству, коли поряд із розширенням обсягів роботи низових ланок відбувається підвищення відповідальності і збільшення повноважень адміністрації на відповідному рівні (обов'язки керівника ланки стають схожими з обов'язками президента компанії середнього масштабу). Подібна управлінська новація дозволяє розглядати низові ланки як ризикові компанії, діяльність яких є порівняною з діяльністю конкурентів, що у кінцевому підсумку дає змогу привести внутрішньофірмове підприємство до забезпечення довгострокового циклу зростання: оперативна реакція на запити споживача, нові технології і товари, розширення ринкової участі, зростання прибутку тощо. За таких умов відбуваються революційні зрушення у свідомості працівників компанії в контексті ділової активності, які призводять до створення стратегічної схеми управління інноваційною діяльністю, елементами якої виступають [4]:

- визначення способів реалізації, пошук постачальників і можливостей кооперації з іншими фірмами, у тому числі конкурентами;
- визначення основних завдань (підвищення якості продукції, зниження собівартості за рахунок оптимізації витрат, розширення масштабів виробництва, впровадження нових технологій та ін.);
- вибір організаційної форми виробництва;
- дослідження потенційного ринку для нових продуктів, його ємності і раціональний вибір нових сегментів;
- планування інноваційної діяльності;
- забезпечення програм нововведень фінансовими і матеріальними ресурсами, персоналом;
- координація інноваційної діяльності підрозділів;
- створення цільових груп для комплексного вирішення інноваційних проблем;
- прогноз тривалості та характеру стадій життєвого циклу новацій;
- забезпечення патентної чистоти;
- контроль розробки і впровадження нової продукції.

У Великобританії активізація інноваційної діяльності проводиться через реалізацію програм підтримки інноваційної активності (Mercia, Connect, Enterprise Fellowship scheme, Medici), створення компаній, яким надається низка пільг. Інструменти урядової політики варіюються від 100% звільнення від податку витрат на дослідження і розробки до надання ризикового фінансування чи субсидій (грантів) [5, с. 18].

Останніми роками в багатьох країнах виникли сумніви щодо ефективності інвестиційних податкових пільг, оскільки вони ставлять у нерівні умови галузі і фірми. Внаслідок цього почали широко застосовувати скорочення податкових пільг із суттєвим зниженням ставок прибуткового оподаткування юридичних осіб.

Окрім того промислово розвинені країни використовують такий механізм активізації інвестиційної діяльності комерційних банків як дотацію до ставки відсотку за кредит, що надається державою банкам за умов інвестування пріоритетних галузей і виробництв. В Україні також може бути використаний закордонний досвід зі створення цільових інституційних інвесторів – банків довгострокового кредитування [8, с. 127].

Одним із найбільш дієвих заходів у Великобританії було створення «Фонду інновацій вищої школи» з фінансуванням у розмірі 140 млн ф. ст. за три роки, що дозволило забезпечити реалізацію триєдиного завдання в рамках вищої школи (наукові дослідження, навчання, інновації). За сприяння даного Фонду, а також із використанням можливостей Регіонального інноваційного фонду, який проводить політику підтримки інноваційної діяльності регіонів, було започатковано роботу університетських інноваційних центрів, які створено для допомоги трансферам техноло-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

гій між вищими навчальними закладами і промисловістю та стимулювання малого бізнесу у використанні нових знань [1].

Висновки. Розглянувши політику сучасних країн – лідерів світової економіки у сфері інновацій, – констатуємо, що на ефективність процесу активізації інноваційної діяльності впливають окремі фактори зовнішнього та внутрішнього середовищ, які спричиняють значну диверсифікованість механізмів державної підтримки і унеможливають їх уніфікацію. Тому при формуванні політики інноваційного розвитку України помилково використовувати єдиний підхід до побудови алгоритму залучення відповідних факторів у інноваційну діяльність. Більш доцільним бачиться вивчення досвіду зарубіжних країн і його адаптація до вітчизняних реалій та можливостей окремих складових. Особливо це стосується галузей, технологій і видів продукції V технологічного укладу як найбільш прийнятної в умовах сьогодення нашої держави.

Література

1. Веснин, В. Р. Стратегическое управление / В. Р. Веснин. – М. : Проспект, 2014. – 328 с.
2. Гончаренко, Л. П. Менеджмент инвестиций и инноваций / Л. П. Гончаренко. – М. : КНОРУС, 2013. – 160 с.
3. Зянько, В. В. Інноваційна діяльність підприємств та її фінансове забезпечення в умовах трансформаційних змін економіки України : монографія / В. В. Зянько, І. Ю. Єпіфанова. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 168 с.
4. Леонтьев, Л. И. О формах и методах стимулирования инновационной деятельности: монография / Л. И. Леонтьев. – М. : Ин-т соц.-полит. исслед. РАН, 2001. – 48 с.
5. Онишко, С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку : монографія / С. В. Онишко. – Ірпінь : НАДПСУ, 2004. – 434 с.
6. Петрова, І. Л. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: монографія / І. Л. Петрова, Т. І. Шпильова, Н. П. Сисоліна: за наук. ред. проф. І. Л. Петрової. – К. : Дорадо, 2010. – 320 с.
7. Савченко, В. Ф. Національна економіка: навч. посібник / В. Ф. Савченко. – 2-е вид. – Чернігів : Видавництво ЧДІЕУ, 2014. – 134 с.
8. Федоренко, І. Л. Інструменти державної інноваційної політики: світовий досвід / І. Л. Федоренко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №3(82). – С. 79-81.

References

1. Vesnin, V. R. (2014). *Strategicheskoe upravlenie [Strategic management]*. Moscow: Prospekt [in Russian].
2. Goncharenko, L. P. (2013). *Menedzhment investitsiy i innovatsiy [Investment and Innovation Management]*. Moscow: KNORUS [in Russian].
3. Zianko, V. V. & Yepifanova, I. Yu. (2015). *Innovatsiina diialnist pidpriemstv ta yii finansove zabezpechennia v umovakh transformatsiinykh zmin ekonomiky Ukrainy [Innovative activity of enterprises and its financial support in the conditions of transformational changes of the Ukrainian economy]*. Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].
4. Leontyev, L. I. (2001). *O formakh i metodakh stimulirovaniya innovatsionnoy deyatelnosti [About the forms and methods of stimulating innovation activity]*. Moscow : In-t sots.-polit. issled. RAN [in Russian].
5. Onyshko, S. V. (2004). *Finansove zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku [Financial support of innovative development]*. Irpin: NADPSU [in Ukrainian].
6. Petrova, I. L., Shpylova, T. I. & Sysolina, N. P. (2010). *Innovatsiina diialnist: stymuly ta pereshkody [Innovative activities: incentives and obstacles]*. I. L. Petrova (Ed.). Kyiv: TOV «Dorado-Druk» [in Ukrainian].
7. Savchenko, V. F. (2014). *Natsionalna ekonomika [National economy] (2nd ed)*. Chernihiv: vydavnytstvo ChDIEU [in Ukrainian].
8. Fedorenko, I. L. (2008). *Instrumenty derzhavnoi innovatsiinoi polityky: svitovi dosvid [Tools of state innovation policy: world experience]*. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini - Formation of market relations in Ukraine*, 3(82), 79-81 [in Ukrainian].

Надійшла 25.10.2017